

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav translatologie
Translatologie

Autoreferát disertační práce

Mgr. Martina Kutková

JUDEOŠPANĚLŠTINA V ČESKÝCH PŘEKLADECH

Judeo-Spanish in Czech Translations

Vedoucí práce prof. PhDr. Jana Králová, CSc.

2024

Úvod

Předkládaná disertační práce si klade za cíl najít a analyzovat české překlady z judeošpanělštiny. Jelikož se jedná o téma v translatologii dosud nezpracované, jedním z cílů je také zaplnit prázdné místo v tomto oboru a dále začlenit výzkum do vývoje translatologie z mezinárodního hlediska, konkrétně do studia překladu z minoritních jazyků. V neposlední řadě práce usiluje o obohacení dějin českého překladu z hispánských literatur a poznatků týkajících se česko-španělských, potažmo česko-sefardských kulturních vztahů.

Práce je rozdělena do šesti kapitol: 1. Základní terminologie, 2. Výchozí a cílový polysystém, 3. Teoreticko-metodologický rámec, 4. Synagogální texty, 5. Orální poezie, 6. Knižní překlady. První tři kapitoly lze definovat jako historický a teoreticko-metodologický úvod ke zbývajícím třem kapitolám, zahrnujícím práci s konkrétními prameny. Druhá část práce je doplněna o obrazový materiál a přehledové tabulky v Příloze.

Samotnému textu práce předchází úvod, zdůvodňující výběr problematiky a její relevanci vzhledem k vývoji translatologie i ke španělským kulturním dějinám. V období prvopočátků tohoto výzkumu ve Španělsku silně rezonoval zákon o udělení španělského občanství sefardským Židům původem ze Španělska, na základě kterého mohli lidé splňující zákonem daná kritéria zažádat o španělské občanství, a to do 1. října 2019. Motivací k bližšímu studiu judeošpanělštiny bylo také otevření Národní akademie pro ladino roku 2020 v Izraeli. Této události předcházely od roku 2015 určité kroky ze strany Španělské královské akademie, která si byla vědoma důležitosti zachování judeošpanělštiny jako varianty španělského jazyka. Přestože se disertační práce vymezuje vůči definici judeošpanělštiny jako varianty španělštiny a chápe ji jako minoritní jazyk pocházející z variet středověkých iberorománských jazyků s příměsí hebrejštiny a řady dalších jazyků, otevřeně se hlásí k jednomu z cílů Národní akademie pro ladino: k šíření povědomí o sefardském dědictví a judeošpanělštině, která od období druhé světové války čelí postupnému úpadku (byť se stále jedná o živý jazyk, tedy jazyk produkující literaturu).

Základními výzkumnými otázkami jsou: co bylo přeloženo z judeošpanělštiny do češtiny? Jedná se o překlady splňující normu uměleckou či reprodukční? Jaká byla motivace pro jejich vznik? Kdo jsou překladatelé? Kdo jsou zadavatelé? V jakém výchozím kontextu předlohy vznikaly a v jakém cílovém kontextu byly převedeny? Do jaké míry

jsou (ne)existující překlady ovlivněny odlišnými polysystémy? Jaké má translatologie v oblasti českých překladů z judeošpanělštiny dluhy?

Tyto otázky jsou v práci zodpovídaný postupně; odpovědi dále shrnuje závěr. Náplní závěru je rovněž nástin dalších možných směřování výzkumu, která vyvstala jak z práce s prameny, jejichž kompletní zpracování překračovalo hranice translatologického výzkumu, tak z odhalení dluhů translatologie v této jazykové oblasti. Závěr práce rovněž konkretizuje přínos přítomného výzkumu nejen pro translatologii, ale také kulturní dějiny.

Shrnutí

První kapitola disertační práce vymezuje užitou terminologii a zvláštní pozornost věnuje pojmům Sefarad, Sefardové a judeošpanělština, které se v tuzemské ani zahraniční odborné literatuře neužívají jednotným způsobem.

Přestože materiální doklady o přítomnosti židovské komunity na území Pyrenejského poloostrova pocházejí z 2. století po Kr., až do konce 15. století pro tuto skupinu obyvatel užíváme termínu „Židé žijící na území muslimského či křesťanského Španělska“. Označení Sefardové vyhrajujeme pro komunitu vzniklou vyhnáním ze Španělska roku 1492. V tomto ohledu přebíráme teorii arabisty Emilia Garcíi Gómeze, podle něhož slovo Sefarad – byť je doloženo již v *Hebrejské bibli* – ve středověkém Španělsku nikdy nebylo v souvislosti s židovskou komunitou použito a začalo se užívat až po roce 1492, kdy rabínské autority chtěly tímto označením odlišit Židy původem ze Španělska od ostatních.

Termín judeošpanělština lze datovat stejným způsobem, neboť jej chápeme jako „jazyk vlastní potomkům Židů vyhnaných z Pyrenejského poloostrova“. Hovoříme-li o předchozím období, pak užíváme spojení „židovské variety iberorománských jazyků“. V této práci přebíráme definici judeošpanělštiny od Aitora Garcíi:

Judeošpanělština – jazyk potomků Židů vyhnaných z Pyrenejského poloostrova (Sefardů), kteří se usadili při pobřeží Středozemního moře a především na území bývalé osmanské říše – je hispánská lingvistická varieta, který vzešla z *koiné* [...] různých iberorománských jazyků existujících v době vyhnání a rozvinula se v lingvistickém kontaktu s portugalským, italským, turečtinou (stejně tak nověji s francouzštinou) a v nepřetržitým ideologicko-mentálním kontaktu s hebrejštinou; toto vše v situaci nízkého normativního tlaku, jež dobře ilustruje vysoký stupeň polymorfismu. Varieta variet je perfektním příkladem lingvistického diasystému s dialektálním kontinuem, který nejen prošel evolucí v průběhu téměř pěti staletí, ale také představuje různé úrovně jazyka diafazického či diastratického typu.¹

¹ GARCÍA MORENO, El judeoespañol, 2018, s. 15.

Pozornost věnujeme také termínům jako *laaz* či *loez*, *ladino*, *romanse*, *espanyol*, *franko*, *levantino*, *djudezmo*, *haketía* či *tetuani*, volíme však označení judeošpanělština, a to na základě úzu Aitora Garcí a Eleny Romero a také skutečnosti, že slovo „judeošpanělština“ není v českém kontextu – především vysokoškolských kvalifikačních prací – neznámé.

Ve druhé kapitole se věnujeme sefardskému a českému kulturně-historickému a literárnímu polysystému a jejich vzájemnému vztahu. Na základě uvedeného vymezení pojmu Sefarad, Sefardové by tato kapitola měla začínat rokem 1492, ovšem z důvodu absence námi zvoleného tématu v translatoologii se domníváme, že stručné shrnutí historie židovské komunity na Pyrenejském poloostrově nelze opominout, a proto nastiňujeme vývoj od období Římanů přes Vizigóty a muslimy po závěr tzv. reconquisty, jež vyvrcholila dobytím Granady roku 1492 a vyhnáním Židů tzv. dekretem z Alhambry. Tato událost byla přirozeně závažnou pro komunitu, které se týkala, pozoruhodné však je, že i česky psaná literatura ji označuje za jednu z nejzávažnějších událostí židovských dějin.

Vypovězení Židů z Iberského poloostrova, k němuž pak došlo na konci 15. století, představuje nejzávažnější událost židovské historie od 2. století o. l., kdy bylo Římány poraženo a velmi krutě pomstěno povstání Šimona Bar Kochby. Vykořenilo civilizaci, která vstřebala duchovní hodnoty židovské, arabské i antické kultury a zprostředkovala ji křesťanské Evropě, ukončilo více než tisícileté židovské osídlení jihozápadní Evropy a zakončilo celou jednu éru pobiblických dějin.²

Kapitola se dále věnuje také pozdějším dějinám (nyní již) Sefardů, kteří stáli u zrodu nových komunit ve Francii, Nizozemsku, Itálii, Německu, Belgii, Anglii, na území bývalé osmanské říše a Maroka či později Severní a Jižní Ameriky. Na pozadí sefardské literatury se dostáváme od období usídlení v novém prostředí až po postupný úpadek sefardských komunit vlivem zániku osmanské říše a vzednutí evropského nacionalismu, jenž vyvrcholil holokaustem, který způsobil drastický pokles sefardské komunity, a tedy i aktivních uživatelů judeošpanělštiny.

Vidíme, že četné evropské státy se staly pro Sefardy „novým domovem“; české země k nim však nepatřily. Pokud zde existoval přímý kontakt, pak se jednalo o „epizody“

² PĚKNÝ, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, 2001, s. 209.

v podobě příchodu židovských zajatců z osmanské říše na území Moravy na konci 17. století či pobytu sefardského rabína, filozofa a lékaře Josefa Šeloma Delmediga v Praze v polovině 17. století. O užším kontaktu mezi českými zeměmi a španělskými Židy a později Sefardy či o početnější sefardské komunitě zde hovořit nelze. Svět Židů Pyrenejského poloostrova a Sefardů a svět Židů v českých zemích se mýjely geograficky, jazykově a také z pohledu časové osy: zatímco z 10. století pocházejí první doklady o přítomnosti Židů na našem území, na Pyrenejském poloostrově se začíná psát tzv. „zlatý věk“, období rozkvětu židovské kultury, kdy vznikla významná díla biblické exegeze, halachy a filozofie. Právě řada těchto středověkých hebrejských básní španělské provenience byla přeložena do češtiny; velký podíl na tom má hebraistka Jiřina Šedinová. Nelze opominout ani její překlad *Dvou středověkých hebrejských cestopisů* či české překlady Maimonida od Daniela Bouška a Dity Rukliglové. Přestože tato zjištění nelze zařadit do dějin překladu z hispánských literatur, mají vztah ke kulturním dějinám, do nichž chceme také přispět.

Třetí kapitola disertační práce rozpracovává teoreticko-metodologický rámec. V první části nabízí argumenty, proč judeošpanělštinu chápat jako minoritní jazyk, nikoli jako dialekt. Jedním z hlavních důvodů je výše popsané časové vymezení judeošpanělštiny rokem 1492, což znamená, že dnešní španělština používaná na Pyrenejském poloostrově a judeošpanělština se vyvíjejí zcela samostatně v různých geografických kontextech již po více než pět set let. Židovská komunita zároveň odešla v momentu, kdy končilo období tzv. středověké španělštiny (12.–15. století) a začínalo období tzv. moderní španělštiny.

Víme-li, že k judeošpanělštině přistupujeme jako k minoritnímu jazyku, můžeme přítomný výzkum zasadit do vývoje mezinárodní translatologie, která se touto problematikou zabývá především od devadesátých let minulého století a zájem o ni je patrný stále; např. lze zmínit konferenci *Translation and Minority*, pořádanou Univerzitou v Ottawě v roce 2017 či vydávání časopisu *mTm – minor translating major, major translating minor, minor translating minor*.

Největší přínos této práce však shledáváme pro oblast dějin překladu. Jelikož bylo potřeba prameny nejdříve nalézt, pro tuto práci byl metodologicky velmi důležitý translatologický výzkum archivních pramenů, který zahrnoval kromě vyhledávání v katalozích knihoven také archivy a muzea. Metodologické zázemí nám v tomto ohledu poskytla práce Kateřiny Středové „Archivní prameny v translatologickém výzkumu“ a také publikace *Archívny výskum (textov) v interdisciplinárnych súvislostiach*. Zde jsme však narazili na problematiku hranice mezi translatologickým a historickým výzkumem.

V souladu s názory zmíněných translatologů – ale také např. Christophera Rundla či Paula Bandii – jsme zaujali v otázce hledání a interpretace pramenů interdisciplinární přístup a i závěry této práce se snažíme skrze dějiny překladu přispívat k poznání kulturních dějin. Návaznost je zde patrná nejen na kulturní obrat v translatologii, ale také na humanistický obrat. „Ide nám v prvom rade o to, aby sme obrátili pozornosť k ‚veciam človeka‘ vo výskume dejín prekladu a poukázali na nevyhnutnosť skúmania dejín kultury v nadväznosti na archívne zdroje.“³ Humanizací dějin překladu se dostáváme také k etice v překladu, která si v mezinárodní translatologii získává čím dál tím větší pozornost a vyvíjí se od problematiky jazykové ekvivalence a věrnosti ke kontextuálním otázkám závislým na kulturním prostředí. Domníváme se, že včlenění judeošpanělského jazyka do dějin českého překladu skutečně napomáhá k humanizaci dějin překladu, k poznání „věcí člověka“. Faktor etiky je v případě našeho výzkumu patrný především ve fázi předcházející samotnému překladu: ve výběru předlohy. Motivací k tomuto výběru jsou – jak se dozvídáme z paratextů – dvě historické události: vyhnání ze Španělska a holokaust.

Při analýze nalezených pramenů se opíráme o české i zahraniční teoretiky. V první řadě je pro nás důležité stanovit, na jakém „množství“ textů lze vůbec dějiny překladu z určitého jazyka vystavět. Jestliže se podíváme např. na publikaci Miloslava Uličného *Historia de las traducciones checas de literaturas de España e Hispanoamérica*, shledáme, že jsou do ní zahrnuty pouze knižní překlady, ať už se jedná o prózu, poezii či drama. Lze však hovořit o dějinách překladu, pokud v konkrétním jazyce nenajdeme žádnou knižní publikaci? Odpověď jsme našli v teorii Julia-Césara Santoya, který tvrdí, že součástí translatologického spektra jsou i ne odborné překlady, technické, náboženské, filozofické a další texty, vzkazy či dopisy; tedy i texty, jež nedosáhly knižní podoby.

Dále je pro nás důležité zjistit, zda pracujeme s přímými překlady či s tzv. překlady z druhé ruky. Při textové analýze se rovněž opíráme o teorii dvojí normy v překladu Jiřího Levého a stanovujeme, zda texty splňují normu reprodukční či estetickou. V případě dokumentárních a instrumentálních překladů nám teoretický základ poskytuje dílo Christiane Nord.

Od čtvrté kapitoly se v disertační práci zabýváme nalezenými prameny. Významnou institucí pro nás v tomto ohledu představuje Židovské muzeum v Praze (dále ŽMP) a jeho sbírky textilu, kde jsou uloženy synagogální textilie sefardské provenience,

³ GROMOVÁ, RONDZIKOVÁ a TYŠŠ (eds.), *Archívny výskum (textov) v interdisciplinárnych súvislostiach*, 2021, s. 11.

jejichž donační nápisy byly přeloženy a částečně také přepsány do češtiny. Jelikož se jedná o předměty známější – jak se domníváme – spíše hebraistům a judaistům než translatoologům, považujeme za nutné předsadit ukázkám konkrétních pramenů stručný úvod do problematiky synagogálních textilií (drapérie, opona, pláštík, povijan) a donačních nápisů.

Pro účely této disertační práce máme od Odboru sbírek ŽMP k dispozici seznam obsahující třicet pět textilií, které ŽMP shledalo relevantními pro náš výzkum o judeošpanělštině. Dvacet pět z nich obsahuje donační nápisy v hebrejštině či v tzv. *textos aljamiados*. Jelikož pracovníci ŽMP opatřili veškeré tyto nápisy českými překlady a částečně i přepisem, nacházíme zde velmi cenný pramenný materiál pro náš výzkum. Na základě analýzy a zjištěné absence jednotného transliteračního a transkripčního systému z judeošpanělštiny do češtiny navrhujeme vlastní systém, založený na příručce judeošpanělské ortografie *Las Ortografias del Ladino*, vydané Národní akademií pro ladino, a na filologické a zjednodušené fonetické transkripci navržené Pavlem Čechem a Pavlem Sládkem v článku „Transliterace a transkripce hebrejštiny. Základní problémy a návrhy jejich řešení“, které se běžně užívají v české odborné literatuře v oblasti hebraistiky a judaistiky. Domníváme se, že tento transliterační systém by mohl přispět ke zpřístupnění těchto textů hispanistům.

Dále v kapitole ukazujeme výřezy textilií s příslušnými nápisy (kompletní fotografie nabízíme v Příloze) a následně překlad ŽMP (někdy opatřený i částečným přepisem). Posléze nabízíme náš vlastní přepis a překlad. Na závěr přikládáme komentář popisující různé jevy v textu, ale i další zajímavosti, které lze z předmětu vyčíst.

Shledáváme, že překlady textilií pořizené ŽMP mají zcela informativní charakter a splňují reprodukční normu. Cílem překladů je informovat čtenáře o sdělení obsahu textilie, a proto překladatelé doplňují ty reálie, který čtenář bez vzdělání v základech judaistiky nemůže znát, např. převod letopočtů mezi židovským a gregoriánským kalendářem. Shromažďujeme také dostatek informací k tomu, aby mohl translatoologický výzkum pokračovat k historickému a dopátrat se konkrétnějších odpovědí na otázky, jak se textilie povětšinou pocházející z oblasti Balkánu dostaly do ŽMP, kudy vedla cesta těchto textilií a jaké byly osudy jednotlivých donátorů. Na základě zkoumání pramenů se přikláníme k teorii o tom, že ŽMP mohlo nabýt některé zkoumané předměty v rámci válečných svozů; další pátrání v tomto směru však již shledáváme nad rámec translatoologie, a tedy i této disertační práce.

V páté kapitole věnujeme pozornost překladům sefardské orální poezie, která se stala nejznámější složkou sefardské literatury, a to mezi akademickou i neakademickou veřejností. Přispěla k tomu skutečnost, že sefardská kultura byla zprvu zkoumána romanisty a hispanisty, jejichž výzkum se zaměřoval především na jazyk a materiál mluvené judeošpanělštiny. Prvními zkoumanými texty tedy byly ukázky orální literatury. Tento fenomén ještě podpořil fakt, že judeošpanělská psaná literatura (ať už se jednalo o tisky, či rukopisy) měla podobu již zmíněných *textos aljamiados*, romanisté je tedy neuměli číst, případně je zcela mylně zaměňovali za hebrejské.

Orální poezii rozdělujeme na žánry *coplas*, *romances* a *cantigas*. U žánru judeošpanělských *coplas* nenacházíme žádný český překlad, oproti tomu *romances* a *cantigas* jsou co do pramenů bohatší. V rámci našeho výzkumu objevujeme řadu českých překladů judeošpanělských *romances*; tím nejvýznamnějším je překlad Vladimíra Sadka a Evy Štolbové, publikovaný jako součást článku „Středověká hebrejská a ‚ladino‘ poezie“ v časopise *Nový Orient* v roce 1962. Nejenže se jedná o nejstarší objevený překlad z judeošpanělštiny do češtiny, také jde o nejrozsáhlejší pramen tohoto výzkumu ve smyslu uceleného textu a umělecký překlad vzniklý pravděpodobně z judeošpanělské předlohy, tedy překlad přímý, nikoli z druhé ruky. Rádi bychom tento pramen zařadili do korpusu českých překladů romancí, o který se významně zasadil již zmíněný Miloslav Uličný. Ostatně i celý tento výzkum nahlížíme jako jakési pokračování jeho výzkumu v oblasti českých překladů z hispánských literatur.

Překlady *romances* se objevují i v publikaci *Sarajevo, město poezie* z roku 1971. Mají ovšem tak fragmentární charakter, že povahu překladu dle dvojí normy Jiřího Levého nelze určit. Pravděpodobně v tomto případě hovoříme o překladech z druhé ruky, neboť kniha nabízí mimo českého překladu ze srbochorvatštiny i předlohy judeošpanělských pasáží. Publikaci však shledáváme velmi zajímavou co do zpracování tématu sefardské historie, kultury a literatury, o kterých pojednává v širších souvislostech, a nabízí tak českému čtenáři jakousi základní orientaci v problematice.

Prameny týkající se *romances* a *cantigas* dále krátce zpracováváme v rámci oddílu věnovaného partiturám z rukopisu českého malíře Ludvíka Kuby, který zapisoval sefardskou orální poezii do not (jeho dílo se dočkalo vydání u příležitosti pětistého výročí vyhnání Židů ze Španělska); největší pramennou základu však v tomto směru nabízí booklety k nosičům CD. K dokumentaci a distribuci sefardské orální poezie totiž nemalou měrou přispěli i hudební interpreti zabývající se folklorní muzikou. Povědomí o tomto

žánru mezi širokou veřejností začalo rozkvétat s počátkem audio nahrávek a tento mezinárodní fenomén rozhodně platí i pro české prostředí.

V rámci výzkumu jsme našli celkem dvanáct v Česku vydaných nosičů CD, které obsahují judeošpanělské *romances* a *cantigas*; deset z nich je opatřeno booklety s českými překlady. Nalezený materiál čítá padesát sedm přeložených písní a vzhledem k jeho rozsáhlosti jej shrnujeme do přehledové tabulky v Příloze a v textu práce analyzujeme pouze písně, které byly do češtiny přeloženy alespoň třikrát. Mezi ně patří: *Adio querida*; *Esta montaña d'enfrente / Esta montanya d'enfrente / Esta montaña*; *Hija mia mi querida*; *Por que llorax blanca niña / Por que llorax / Por qué llorax blanca niña*. Zjišťujeme, že texty odpovídají spíše normě reprodukční než umělecké, neboť mnohdy nenaplnují ani požadavek věrnosti, ani krásy. V některých případech jsou pouze shrnutím originálu, nerespektují verš, sloky ani rým originálu a jejich smyslem je spíše stručně informovat čtenáře, o čem se na nosiči zpívá, a přispět k pochopení sefardské kultury, přestože se najdou také prameny aspirující na umělecký překlad.

Na základě metodologie navržené Kateřinou Středovou se kromě překladů věnujeme také paratextům, které nabízejí více informací o vysílatelích a motivaci překladů. Zatímco výše jsme se setkali s edukačním či informativním (ŽMP) a uměleckým (*Nový Orient*) záměrem pořízení překladu, u písní lze hovořit o záměru popularizačním, a to jak v hudebním, tak také kulturním kontextu českého prostředí. Motivací je jednak „zápal“ interpretů pro tuto hudbu, ale také „historické bezpráví“, které Sefardové prožili, ať už se jednalo o vyhnání ze Španělska, či druhou světovou válku. Nelze opomenout, že nahrávky, a tedy i překlady, vznikly po roce 1989, tedy v období otevírání české společnosti směrem do zahraničí, kde si exoticky znějící judeošpanělské písně našly své publikum. Devadesátá léta 20. století navíc kolidovala se zmíněným pětistým výročím vyhnání Židů ze Španělska.

Téma těchto „bezpráví“ se objevuje rovněž ve filmu izraelského režiséra Davida Perlova *Po stopách ladina*, který byl uveden v roce 2019 na pražském festivalu izraelského filmu Kolnoa. Tento film natočený v ivritu a judeošpanělštině bylo nutné opatřit českými titulky; skrze angličtinu je převedla literární překladatelka z hebrejštiny Magdalena Jehličková. Tyto titulky přispívají jak do překladu sefardských písní, tak také judeošpanělské konverzace každodenního života a nalezneme zde také judeošpanělské modlitby či anekdoty.

Poslední, šestá kapitola disertační práce představuje a analyzuje prameny obsažené v knižních překladech. Judeošpanělština dosud nebyla do češtiny převedena

v podobě celé knižní publikace a prozatím zaujímá sekundární místo v překladech z jiných jazyků: z němčiny, angličtiny, srbochorvatštiny, hebrejštiny a bulharštiny. Jedná se jak o romány a povídkové soubory, tak sborníky či publikace spadající do oblasti etnografie. Konkrétně jde o knihy: *Zachráněný jazyk* (Elias Canetti); *Vymírající Evropané* (Karl-Markus Gauß); *Obchodník se sny a jiné galilejské povídky* (Ota B. Kraus); *Šalomounova pečeť* (Isak Samokovlija); *Láska pro začátečníky* (Nava Semelová); *Sarajevo, město poezie* (Husein Tahmišić); *Daleko od Toleda* (Angel Wagenstein); *Pan Mani* (Avraham B. Jehošua).

Zjišťujeme, že se až na jednu výjimku jedná o překlady z druhé ruky, neboť samotné předlohy, které se nám podařilo dohledat, překlady judeošpanělských pasáží nabízejí. Tyto pasáže mají povahu samostatných slov či slovních spojení, větných konstrukcí, ale i písní, taktéž se ve dvou knihách objevují slovníky judeošpanělských pojmů. Mezi překladateli jsme nenalezli žádného s hispanistickým vzděláním, přestože v případě Dušana Karpatského jsme objevili jeden překlad písně, který předloha neuvádí a je čistě dílem překladatele, který rovněž v paratextech k povídkové sbírce *Šalomounova pečeť* projevil velký zájem jak o autora a srbochorvatskou literaturu, tak také o dějiny Sefardů.

Judeošpanělština se ve zmíněných překladech objevuje v rámci tzv. přepínání kódů (ang. *code-switching*) a její funkcí je charakterizovat jednotlivé knižní postavy. Mluvčí judeošpanělštiny nehovoří pouze tímto jazykem, používají ho k ukotvení vlastní identity a jinak hovoří jazykem ostatních postav. Někteří autoři dokonce zdůrazňují, že Sefardové jsou polygloté, aby tak komunitu ještě lépe charakterizovali. Judeošpanělština v těchto publikacích představuje i exotizační prvek, kdy např. v knize *Daleko od Toleda* vystupuje v nepřímé řeči nebo parafrázi v podobě osamocených slov (viz např. baklažány a papriky – *las merendzenas y las paperizas*). V řadě případů však judeošpanělština není jediným jazykem, kde k přepínání kódů dochází; vidíme také velké zastoupení turečtiny, arabštiny, angličtiny ad. Pozoruhodný autorský přístup jsme našli u Avrahama B. Jehošuy, který pomocí hebrejštiny „imituje“ sefardskou orální poezii.

Zajímavými shledáváme také překlady přísloví a epitafů ze sarajevského židovského hřbitova v knize *Sarajevo, město poezie*, které mohou sloužit coby prameny ke studiu židovských dějin. Judeošpanělštinu autoři knih používají také z nostalgie spojené s kulturou na některých místech již zaniklou – Sarajevo, Toledo apod. Český čtenář tak nenaráží pouze na lingvistický rozměr judeošpanělštiny, nýbrž také na kontext vzniku, vývoje a úpadku tohoto jazyka a na kulturně-spoločenské reálie spojené s jeho mluvčími.

Závěr

Tato disertační práce doložila existenci judeošpanělštiny v českém překladu a vytvořila korpus textů obsahující překlady synagogálních textilií, orální poezie a knižních fragmentů. V tomto směru doplnila znalosti dějin překladu z hispánských literatur. Na druhou stranu však také potvrdila absenci českých knižních překladů pouze z judeošpanělské předlohy, a to navzdory bohaté literatuře výchozí kultury a silné překladatelské tradici cílové kultury.

Obzvláště velký prostor se zde nabízí hispanistům, kteří by mohli latinkou zapsané texty překládat přímo a se znalostí hebrejské abecedy i tzv. *textos aljamiados*. Rovněž bychom rádi motivovali zájemce o námi zpracovanou tematiku k pokračování výzkumu, který jsme načrtli v souvislosti s bádáním o původu pojednávaných sefardských textilií. Dalším zdrojem, který by si zasloužil samostatné zpracování, jsou prameny týkající se vztahu výchozího a cílového polysystému, uložené v zahraničních institucích. Relevantní materiál by se mohl skrývat např. v Sarajevu, kde roku 1924 vzniklo studentské sdružení Esperansa, jehož členové, tedy studenti z řad bosenských Židů, udržovali kontakty se svými československými kolegy.

Tato disertační práce je sepsána s cílem navázat na neustále se zvyšující zájem translatologie o minoritní kultury a zároveň zahájit výzkum v oblasti dosud zcela či částečně opomíjených kultur a jazyků. Nalezenými prameny potvrzujeme metodologickou nosnost práce s archivními materiály v translatologii (synagogální textilie), ale také s neknížními publikacemi (booklety k CD, časopisecky vydané překlady).

Tento výzkum navazuje také na kulturní a humanistický obrat v translatologii. Chápe překlad jako produkt kulturní výměny mezi výchozím a cílovým polysystémem, jejíž existenci se mu podařilo doložit. Tento vliv lze nahlížet i v opačném směru, tedy překladem podnítit kulturní výměnu, například v souvislosti s naznačenými možnými pokračováními tohoto výzkumu.

Na základě řečeného se domníváme, že tato práce nepřispívá pouze do translatologie, ale také do obecnějších kulturních dějin. Translatologické bádání a studium kulturních dějin od sebe totiž nelze oddělit, a i k tomuto interdisciplinárnímu nahlížení translatologie předkládaný výzkum přispěl a potvrdil svou oprávněnost v současné translatologii a svůj přínos pro bádání v obou disciplínách.

Bibliografie

Prameny

Synagogální textilie

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, opona k úmrtí či jeho výročí [inv. č. 121.034]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/209027 [cit. 2023-02-02].

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, opona k úmrtí či jeho výročí [inv. č. 121.216]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/209125 [cit. 2023-02-02].

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, opona k úmrtí či jeho výročí [inv. č. 121.244]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/209147 [cit. 2023-02-02].

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, opona k úmrtí či jeho výročí [inv. č. 121.245]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/209148 [cit. 2023-02-02].

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, opona k úmrtí či jeho výročí [inv. č. 121.249]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/209151 [cit. 2023-02-02].

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, opona k úmrtí či jeho výročí [inv. č. 121.337]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/209209 [cit. 2023-02-02].

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, opona k úmrtí či jeho výročí [inv. č. 121.339]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/209210 [cit. 2023-02-02].

- ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, opona [inv. č. 121.079]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/209033 [cit. 2023-02-02].
- ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, pláštík k úmrtí či jeho výročí [inv. č. 121.288]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/209177 [cit. 2023-02-02].
- ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, pláštík k úmrtí či jeho výročí [inv. č. 121.304]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/209190 [cit. 2023-02-02].
- ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, pláštík k úmrtí či jeho výročí [inv. č. 121.306]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/209192 [cit. 2023-02-02].
- ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, pláštík k úmrtí či jeho výročí [inv. č. 121.313]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/218291 [cit. 2023-02-02].
- ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, pláštík k úmrtí či jeho výročí [inv. č. 121.315]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/218290 [cit. 2023-02-02].
- ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, pláštík na Tóru [inv. č. 121.285]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/209176 [cit. 2023-02-02].
- ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, pláštík na Tóru [inv. č. 121.299]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/209186 [cit. 2023-02-02].
- ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, pláštík na Tóru [inv. č. 121.301]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/209186 [cit. 2023-02-02].

z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/209188 [cit. 2023-02-02].

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, pláštík na Tóru [inv. č. 121.307]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/209193 [cit. 2023-02-02].

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, pláštík na Tóru [inv. č. 121.309]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/218083 [cit. 2023-02-02].

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, pláštík na Tóru [inv. č. 121.310]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/218289 [cit. 2023-02-02].

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, pláštík na Tóru [inv. č. 121.311]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/218287 [cit. 2023-02-02].

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil, textilie synagogální, pláštík na Tóru [inv. č. 121.312]. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/218288 [cit. 2023-02-02].

Booklety k CD

ADASH. *Hebrew songs. Hebrejské písně*. CD. Praha: Rosa, 2001.

DEMUTHOVÁ, Daniela; MĚŘINSKÝ, Rudolf. *Songs of the Sephardic Jews. Písně sefarditů*. CD. Praha: Oliverius Records, 1996.

GOTHART. *Adio querida*. CD. Praha: Black Point, 1999.

HAJDOVSKÝ, Lesik; TLUSTÁ, Kateřina. *To you, Jerusalem. Tobě Jeruzaléme*. CD. Praha: Rosa, 1996.

HAJDOVSKÝ, Lesik; HAJDOVSKÁ-TLUSTÁ, Kateřina. *ESTER: Shalom, chaverim. Šalom, přátelé, Shalom, friends*. CD. Praha: Rosa, 1998.

KON SIRA. *Sefardské písně. Songs from the Sephardic tradition*. CD. Praha: Good Day Records, 2013.

KVINTERNA. *Krajina želobudná. Landscape of Sweet Sorrow*. CD. Praha: ZHP Production, 2004.

LEWITOVÁ, Jana; MĚŘINSKÝ, Rudolf. *Sephardic Songs*. CD. Praha: ARTA Records, 1993.

LEWITOVÁ, Jana; MERTA, Vladimír. *Sephardic Inspiration. Písně noci a osamění*. CD. Praha: ARTA Records, 1996.

NERUŠILOVÁ, V.; SHONERT, A.; SHONERT, N. *Nigun*. CD. Praha: Black Point music, 2001.

Ostatní

CANETTI, Elias. *Die gerettete Zunge. Geschichte einer Jugend*. Vyd. 1. Mnichov: Carl Hanser, 1977. ISBN 978-3446123359.

CANETTI, Elias. *Zachráněný jazyk: Příběh jednoho mládí*. Přeložil Jiří Stromšík. Vyd. 1. Praha: Hynek, 1995. ISBN 80-85906-11-2.

GAUß, Karl-Markus. *Die sterbenden Europäer. Unterwegs zu den Sepharden von Sarajevo, Gottscheer Deutschen, Arbëreshe, Sorben und Aromunen*. Vyd. 1. Wien: Paul Zsolnay, 2001. ISBN 9783552051584.

GAUß, Karl-Markus. *Vymírající Evropané. Putování za Sefardy do Sarajeva, za Němci z Kočevje, za Arbereši, za Lužickými Srby a Arumuny*. Přeložila Zlata Kufnerová. Vyd. 1. Praha: Vitalis, 2003. ISBN 80-7253-122-0.

JEHOŠUA, Avraham B. *Pan Mani*. Přeložila Magdalena Křížová. Vyd. 1. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2010. ISBN 978-80-87053-40-9.

JEHOŠU'A, Avraham B. *Mar Mani*. Vyd. 1. Tel Aviv: Ha-ķibuš ha-me'uhad, 1990.

KRAUS, Ota B. *Obchodník se sny a jiné galilejské povídky*. Přeložila Dita Adlerová. Vyd. 1. Praha: Sefer 2009. ISBN 978-80-85924-57-2.

OSCAVA. Nosač Samuel. *Oscava.com*. Online. Dostupné z: <http://oscava.com/wp-content/uploads/2015/04/Isak-Samokovlija.pdf> [cit. 2023-09-30].

PERLOV, David (režisér). *In Search of Ladino [Po stopách ladina]*. Film. Online. Přeložila Magdalena Křížová. Izrael: Israeli Film Service, 1981. 49 min. Dostupné z: https://jfc.org.il/en/news_journal/51048-2/ [cit. 2024-01-28].

SADEK, Vladimír; ŠTOLBOVÁ, Eva. Středověká hebrejská a ‚ladino‘ poezie. *Nový Orient*. 1962, roč. 17, č. 10, s. 235-236. ISSN 0029-5302.

SAMOKOVLIIJA, Isak. *Od proljeća do proljeća: pripovijetke*. Vyd. 1. Sarajevo: Grupa sarajevskih književnika, 1929.

SAMOKOVLIIJA, Isak. *Šalomounova pečet'*. Přeložil Dušan Karpatský. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0660-7.

- SEMELOVÁ, Nava. *Láska pro začátečníky*. Přeložila Hana Mayerová. Vyd. 1. Praha: Albatros, 2009. ISBN 978-80-00-02273-4.
- TAHMIŠČIĆ, Husein (ed.). *Sarajevo, město poezie*. Přeložil kolektiv. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1971.
- WAGENSTEIN, Angel. *Daleko od Toleda*. Přeložila Oru Bernsteinová. Vyd. 1. Praha: Havran, 2006. ISBN 80-86515-66-4.
- WAGENSTEIN, Angel. *Далеч от Толедо*. Vyd. 1. Sofie: Colibri, 2002. ISBN 978-954-529-948-3.

Literatura

- ACADEMIA DAS CIÊNCIAS DE LISBOA. Dicionário da Língua Portuguesa. *Dicionario.acad-ciencias.pt*. Online. Dostupné z: <https://dicionario.acad-ciencias.pt/> [cit. 2024-01-30].
- AGUILERA CASTRO, María del Carmen (ed.). *Vida cotidiana en la España medieval. Actas del VI Curso de Cultura Medieval*. Vyd. 1. Aguilar de Campo: Fundación Santa María la Real – Centro de Estudios del Románico, 1994. ISBN 84-86547-46-6.
- ALBALADEJO MARTÍNEZ, Juan Antonio. *Diatopía, diacronía y diacultura: problemas en la traducción de la literatura austro-alemana al español*. Disertační práce. Alicante: Universidad de Alicante, 2009.
- ALEXANDER, Tamar; BENTOLILA, Yaakov (eds.). *La cultura Judeo-Española del Norte de Marruecos*. Vyd. 1. El Presente. Estudios sobre la cultura sefardí 2. Beer Sheva: Ben Gurion University of the Negev, 2008. ISBN 9789659116416.
- ÁLVAREZ SUÁREZ, Alejandra. La organización de los no musulmanes en el Imperio Otomano. *Collectanea Christiana Orientalia*. 2012, č. 9, s. 23-45. ISSN 2386-7442.
- ANGELES VOLAIT, María. El español más insólito: la judeohispanología. Entrevista con Haïm Vidal Sephiha, París. *Boletín de la Asociación Europea de Profesores de Español*. 1982, roč. 27, č. 14, s. 69-72.
- AZAOLA PIAZZA, Bárbara. La Escuela de Traductores de Toledo: presente, pasado y futuro. *Idea La Mancha*. 2007, č. 5, s. 122-129. ISSN 1699-6429.
- BAER, Yitzhak. *Historia de los judíos en la España Cristiana*. Vyd. 1. Barcelona: Riopiedras, 1945.
- BASTIN, Georges; BANDIA, Paul (eds.). *Charting the Future of Translation History*. Vyd. 1. Ottawa: University of Ottawa Press, 2006. ISBN 978-0-7766-1561-5.

- BEL, María Antonia. *Sefarad: los judíos en España*. Vyd. 1. Madrid: Sílex, 1997. ISBN 9788477370628.
- BEN-UR, Aviva. *Sephardic Jews in America. A Diasporic History*. Vyd. 1. New York – London: New York University Press, 2009. ISBN 9780814799826.
- BENBASSA, Esther; RODRIGUE, Aron. *Historia de los judíos sefardíes: de Toledo a Salónica*. Vyd. 1. Madrid: Abada, 2004. ISBN 9788496258310.
- BENDAĀAN, Esther. *Déjalo, ya volveremos*. Vyd. 1. Barcelona: Seix Barral, 2006. ISBN 9788432212185.
- BENDAĀAN, Esther. *Tetuán*. Vyd. 1. Almería: Confluencias, 2017. ISBN 978-8494585357.
- BENJAMIN Z TUDELY; PETACHJA Z ŘEZNA. *Dva středověké hebrejské cestopisy*. Přeložila Jiřina Šedinová. Vyd. 1. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-7203-436-7.
- INSTITUTO CERVANTES. Bibliografía sefardí. *Cervantes.es*. Online. ©1991-2024. Dostupné z: https://www.cervantes.es/imagenes/file/biblioteca/bibliografia_sefardi.pdf [cit. 2023-07-17].
- BORÁK, Mečislav (ed.). *Restituce zkonfiskovaných uměleckých předmětů. Přání nebo realita?: dokumentace, identifikace a restituce kulturních statků obětí II. světové války: příspěvky z mezinárodní vědecké konference v Liberci (24.-26. října 2007)*. Vyd. 1. Praha: Centrum pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí II. světové války při Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, 2008. ISBN 978-80-7285-099-0.
- BOUŠEK, Daniel. Náboženské pronásledování Židů Almohady a otázka Maimonidovy konverze k islámu. *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni*. 2012, č. 1, s. 69-86. ISSN 1802-0364.
- BOUŠEK, Daniel. Právní postavení Židů v islámských zemích ve středověku. In: ŠEDINOVÁ, Jiřina (ed.). *Dialog myšlenkových proudů středověkého judaismu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011, s. 90-195. ISBN 978-80-200-1910-3.
- BRANCHADELL, Albert. Minority languages and translation. In: GAMBIER, Yves; VAN DOORSLAER, Luc. *Handbook of Translation Studies*. Vyd. 1. Sv. 2. Amsterdam: John Benjamins, 2010, s. 97-101. ISBN 9789027203311.
- BRITANNICA. Elias Canetti. *Britannica.com*. Online. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Elias-Canetti> [cit. 2023-06-07].
- BRITANNICA. Ladin language. *Britannica.com*. Online. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Ladin-language> [cit. 2023-05-09].

- BUNIS, David. Types of Nonregional Variation in Early Modern Eastern Spoken Judezmo. *International Journal of the Sociology of Language*. 1982, č. 37, s. 41-70. ISSN 1613-3668.
- BUNIS, David. Judezmo (Ladino/Judeo-Spanish): A Historical and Sociolinguistic Portrait. In: HARY, Benjamin; BUNIN BENOR, Sarah (eds.). *Languages in Jewish Communities, Past and Present*. Vyd. 1. Contributions to the Sociology of Language. Sv. 112. Berlin – Boston: Walter De Gruyter, 2018, s. 185-238. ISBN 9781501512988.
- BÜRKI, Yvette; ROMERO, Elena (eds.). *La lengua sefardí, Aspectos lingüísticos, literarios y culturales*. Vyd. 1. Berlín: Frank & Timme, 2014. ISBN 978-3865965004.
- CADAVID OTERO, Margarita. ‚El camino desde Sefarad‘. La historiografía de la presencia judía en España. *Desafíos*. 2009, č. 20, s. 304-330. ISSN 0124-4035.
- CÁRDENAS, John. Judeo-Spanish and the Living Museum Claim: A Synchronic View of a Diachronic Dilemma. *California Linguistic Notes*. 2004, roč. 29, č. 1, 22 s. ISSN 1548-1484.
- CASTELL, Juan. *Luz de Sefarad*. Vyd. 1. Zaragoza: Libros Certeza, 2015. ISBN 978-84-92524-67-9.
- CENTRUM KURTA KROLOPA PRO NĚMECKOU LITERATURU V ČECHÁCH. Prof. PhDr. Jiří Stromšík, CSc. *Kurt-krolop.ff.cuni.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: <https://kurt-krolop.ff.cuni.cz/cz/prof-phdr-jiri-stromsik-csc/> [cit. 2023-06-16].
- CERMANOVÁ, Iveta; SCHEIBOVÁ, Michaela. *Hebrejské zkratky*. Vyd. 1. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. ISBN 80-86889-12-2.
- COHEN, Judith R. Women and Judeo-Spanish Music. *Bridges*. 1993, roč. 3, č. 2, s. 113-119. ISSN 1046-8358.
- COHEN, Judith R. Women's Role in Judeo-Spanish Song. In: SACKS, Maurie. *Active Voices: Women in Jewish Culture*. Vyd. 1. Champaign, IL: University of Illinois Press, 1995, s. 182-200. ISBN 9780252021541.
- COHEN, Matt. *Španělský doktor*. Přeložila Barbora Punge Puchalská. Vyd. 1. Praha: Domino, 2000. ISBN 80-86128-91-1.
- COONROD MARTÍNEZ, Elizabeth. Rosa Nissán: Cultural Memory and the Mexican Sephardic Woman. *Mosaic: An Interdisciplinary Critical Journal*. 2004, roč. 37, č. 1, s. 101-117. ISSN 0027-1276.
- CRONIN, Michael. *Translating Ireland: Translation, Languages, Cultures*. Vyd. 1. Cork: Cork University Press, 1996. ISBN 9781859180181.

- ČECH, Pavel. Sefardové v Amsterdamu aneb Holandský Jeruzalém. In: ŠEDINOVÁ, Jiřina (ed.). *Dialog myšlenkových proudů středověkého judaismu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011, s. 463-512. ISBN 978-80-200-1910-3.
- ČECH, Pavel; SLÁDEK, Pavel. Transliterace a transkripce hebrejštiny. Základní problémy a návrhy jejich řešení. *Listy filologické*. 2009, roč. 132, č. 2-3, s. 305-339. ISSN 0024-4457.
- ČERMÁK, Jan. Pavel Trost a jeho celostní filologie. *Časopis pro moderní filologii*. 2010, roč. 92, č. 1-2, s. 5-9. ISSN 2336-6591.
- ČERNÝ, Václav (ed.). *Kytice ze španělských romancí: v překladech Josefa Čejky, Václava Nebeského a Jaroslava Vrchlického*. Vyd. 1. Praha: SNKLHU, 1957.
- DATABÁZE ČESKÉHO UMĚLECKÉHO PŘEKLADU. Eva Štolbová. *Databaze-prekladu.cz*. Online. ©2008-2024. Dostupné z: <https://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/000005874> [cit. 2023-04-19].
- DATABÁZE ČESKÉHO UMĚLECKÉHO PŘEKLADU. Zlata Kufnerová. *Databaze-prekladu.cz*. Online. ©2008-2024. Dostupné z: <https://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/000001504> [cit. 2023-04-19].
- DE LA CRUZ MUÑOZ, Julio (ed.). *Historia de Toledo. De la prehistoria al presente*. Vyd. 1. Toledo: Tilia, 2010. ISBN 978-84-937951-4-6.
- DELISLE, Jean. *Notions d'histoire de la traduction*. Vyd. 1. Québec: Université Laval, 2021. ISBN 978-2-7637-5455-0.
- DÍAZ-MAS, Paloma. *Poesía oral sefardí*. Vyd. 1. La Coruña: Esquíó-Ferrol, 1994. ISBN 84-8606-66-1.
- DÍAZ-MAS, Paloma. El Romancero, vínculo entre sefardíes y españoles. In: JUARISTI LINACERO, Jon (ed.). *Rostros judíos del Occidente medieval*. XLV Semana Internacional de Estudios Medievales Estella-Lizarrá. Vyd. 1. Pamplona: Gobierno de Navarra, 2019, s. 29-52. ISBN 978-84-235-3528-6.
- DÍAZ-MAS, Paloma. Escritura y oralidad en la literatura sefardí. *Signo. Revista de Historia de la Cultura Escrita*. 2003, č. 11, s. 37-57. ISSN 1134-1165.
- DÍAZ-MAS, Paloma; SÁNCHEZ PÉREZ, María (eds.). *Los sefardíes ante los retos del mundo contemporáneo: identidad y mentalidades*. Vyd. 1. Madrid: CSIC, 2010. ISBN 978-84-00-09257-3.
- DÍAZ-MAS, Paloma; MARTÍN ORTEGA, Elisa (eds.). *Mujeres sefardíes lectoras y escritoras, siglos XIX-XX*. Vyd. 1. Madrid – Frankfurt: Iberoamericana – Vervuert, 2016. ISBN 978-84-8489-933-4.

- ESEFARAD. El Ladino. *Esefarad.com*. Online. ©2008-2024. Dostupné z: <https://esefarad.com/el-ladino/> [cit. 2023-05-05].
- EVEN-ZOHAR, Itamar. Polysystem Studies. *Poetics Today*. 1990, roč. 11, č. 1, s. 9-26. ISSN 0333-5372.
- FEUCHTWANGER, Lion. *Židovka z Toleda*. Přeložil Valter Feldstein. Vyd. 4. Praha: Svoboda, 1969.
- FIEDLER, Jiří. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*. Vyd. 1. Praha: Sefer, 1992. ISBN 80-900895-1-8.
- FINKELSTEIN, Israel; SILBERMAN, Neil Asher. *Objevování Bible: Svatá Písma Izraele ve světle moderní archeologie*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2007. ISBN 978-80-7021-869-3.
- FLORES, Marcela; MELIS, Chantal. Periodización del español. Evidencia para una tercera etapa evolutiva. *Études Romanes de Brno*. 2015, roč. 36, č. 2, s. 11-28. ISSN 1803-7399.
- FLORES, Marcela; MELIS, Chantal; BOGARD, Sergio. La historia del español. Propuesta de un tercer período evolutivo. *Nueva Revista de Filología Hispánica*. 2003, roč. 51, č. 1, s. 1-56. ISSN 0185-0121.
- FLORIDA ATLANTIC UNIVERSITY. El decreto de la Alhambra 1492 – Edicto de la Expulsión de los Judíos de España. *Fau.edu*. Online. Dostupné z: <https://www.fau.edu/artsandletters/pjhr/chhre/pdf/hh-alhambra-1492-spanish.pdf> [cit. 2023-07-25].
- FONETICKÝ ÚSTAV FF UK. Česká fonetická transkripce. *Fonetika.ff.cuni.cz*. Online. ©2015. Dostupné z: <https://fonetika.ff.cuni.cz/o-fonetice/foneticka-transkripce/ceska-foneticka-transkripce/> [cit. 2024-01-28].
- GARCÍA DE TORO, Cristina. Translation between Spanish and Catalan today. In: BRANCHADELL, Albert; WEST, Lovell Margaret (eds.). *Less Translated Languages*. Vyd. 1. Amsterdam – Philadelphia: Benjamins, 2005, s. 269-287. ISBN 9789027216649.
- GARCÍA LORCA, Federico. *Romancero gitano = Cikánské romance*. Přeložil Miloslav Uličný. Vyd. 1. Praha: Triton, 2007. ISBN 978-80-7387-059-1.
- GARCÍA MORENO, Aitor. El judeoespañol. In: *La influencia económica y comercial de los idiomas de base española*. Vyd. 1. Madrid: Ministerio de Economía, Industria y Competitividad, 2018, s. 15-34. ISBN 978-84-92546-46-6.

- GARCIA, Kateřina. *Aspekty soluňské varianty judeošpanělštiny*. Rigorózní práce. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta, 2007.
- GARCIA, Kateřina. Singing the Memory of Sepharad: Traditional Sephardic Song and its Interpretation. *Ethnomusicology Ireland*. 2017, č. 5, s. 172-191. ISSN 2009-4094.
- GIL, José. *La Escuela de Traductores de Toledo y sus colaboradores judíos*. Vyd. 1. Toledo: Instituto Provincial de Investigaciones y Estudios Toledanos, 1985. ISBN 84-00-06135-7.
- GORDON, Noah. *Poslední žid*. Přeložil Jaroslav Höfer. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2001. ISBN 80-242-0553-X.
- GROMOVÁ, Edita; RONDZIKOVÁ, Natália; TYŠŠ, Igor (eds.). *Archívny výskum (textov) v interdisciplinárnych súvislostiach*. Vyd. 1. Nitra: Katedra translológie FF UKF v Nitre, 2021. ISBN 978-80-558-1677-7.
- HARRIS, Tracy. *Death of a language. The History of Judeo-Spanish*. Vyd. 1. Newark – London – Toronto: University of Delaware, 1994. ISBN 9780874134971.
- HASSÁN, Iacob; IZQUIERDO BENITO, Ricardo (eds.). *Sefardíes: literatura y lengua de una nación dispersa*. Vyd. 1. Cuenca: Universidad Castilla-La Mancha, 2008. ISBN 9788484275534.
- HAVASSY, Rivka. The Sephardi Cantigas at the Dawn of the Twentieth Century. *European Judaism*. 2011, roč. 44, č. 1, s. 121-135. ISSN 0014-3006.
- CHLOUPEK, Jan. *Aspekty dialektu*. Vyd. 1. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1971.
- ILITERATURA. Avraham B. Jehošua. *Iliteratura.cz*. Online. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/spisovatel/1656-avraham-b-jehosua> [cit. 2024-01-29].
- INSTITUT TEREZÍNSKÉ INICIATIVY. Ota B. Kraus. *holocaust.cz*. Online. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/zdroje/clanky-z-ros-chodese/ros-chodes-2000/prosinec-2/ota-b-kraus/> [cit. 2023-08-22].
- ITURBE, Antonio G. *Osvětinská knihovnice*. Přeložil Štěpán Zajac. Vyd. 1. Praha: Akropolis, 2013. ISBN 978-80-7470-031-6.
- KAMEN, Henry. *La inquisición española. Una revisión histórica*. Vyd. 1. Barcelona: Crítica, 1999. ISBN 9788474239539.
- KAMHI, Samuel. Písně a přísloví bosensko-hercegovských Sefardů. In: TAHMIŠČIĆ, Husein (ed.). *Sarajevo, město poezie*. Přeložil kolektiv. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1971, s. 156-162.

- KATEDRA JIHOSLOVANSKÝCH A BALKANISTICKÝCH STUDIÍ FF UK. Zesnul Dušan Karpatský. *Kjbs.ff.cuni.cz*. Online. ©2015. Dostupné z: <https://kjbs.ff.cuni.cz/cs/2017/02/09/zesnul-prekladatel-dusan-karpatsky/> [cit. 2023-05-25].
- KOSÁKOVÁ, Eva et al. *Slovník judaik*. Vyd. 2. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2006. ISBN 80-86889-39-4.
- KOŠTÁL, Arnošt. *Canciones Sefarditas de los Balcanes = Písňe balkánských Sefardů*. Úprava a revize Arnošt Košťál. Úvod Juan Manuel Molina Lamothe. Vyd. 1. Praga: Comisión Nacional del Quinto Centenario – Ministerio de Asuntos Exteriores, 1993.
- KUBA, Ludvík. *Křížem krážem slovanským světem*, Vyd. 1. Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1956.
- KUBOVÁ, Kristina. *Interpretační tvorba Jany Lewitové a konceptualizace sefardských písní v České republice*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova. Fakulta humanitních studií, 2016.
- KUKUČKOVÁ, Marie. *Política lingüística del judeoespañol hoy día*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita. Filozofická fakulta, 2016.
- KURZOVÁ, Helena. Pavel Trost (3. 10. 1907 – 6. 1. 1987). *Listy filologické*. 1987, roč. 110, č. 3, s. 175-177. ISSN 0024-4457.
- KUSHNER, Aviya. Ladino Today. *Myjewishlearning.com*. Online. ©2002-2024. Dostupné z: https://www.myjewishlearning.com/article/ladino-today/?gl=1*16335m6*ga*MTUxMjY3NTY3Mi4xNjkyNzM4Mjkz*ga_Z30XND384V*MTY5MjczODI5My4xLjAuMTY5MjczODI5My42MC4wLjA.&ga=2.23151674.1461033591.1692738293-1512675672.1692738293 [cit. 2023-11-08].
- KUTKOVÁ, Martina. Volver a la patria: el renacer del judeoespañol desde la perspectiva de la lengua y cultura checas. *Verba hispanica*. 2021, č. 29, s. 77-95. ISSN 0353-9660.
- KUTKOVÁ, Martina a KŘÍŽOVÁ, Magdalena. *Po stopách ladina*. 2020-10-30. Email [osobní komunikace].
- KUUSI, Päivi; KOLEHMAINEN, Leena; RIIONHEIMO, Helka. Introduction: Multiple Roles of Translation in the Context of Minority Languages and Revitalisation. *Trans-kom*. 2017, roč. 10, č. 2, s. 138-163. ISSN 1867-4844.
- LADERO QUESADA, Miguel Ángel. *España en 1492*. Vyd. 1. Madrid: Hernando, 1978. ISBN 9788471552617.

- LAPESA, Rafael. *Historia de la lengua española*. Vyd. 1. Madrid: Gredos, 1981.
- LEÓN TELLO, Pilar. *Judíos de Toledo*. Vyd. 1. 2 sv. Madrid: CSIC, 1979. ISBN 84-00-04572-6.
- LEVÝ, Jiří. *Bude literární věda exaktní vědou?*. Překlad a edice Miroslav Červenka. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1971.
- LEVÝ, Jiří. *Umění překlada*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X.
- LLÓRENS, Chufo. *La saga de los malditos*. Vyd. 1. Barcelona: Ediciones B, 2003. ISBN 9788466606691.
- LÓPEZ ALVAREZ, Ana María; IZQUIERDO BENITO, Ricardo (eds.). *Juderías y sinagogas de la Sefarad medieval*. Vyd. 1. Humanidades 73. Cuenca: Ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha, 2003. ISBN 84-8427-226-5.
- MACKAY, Angus. *La España en la Edad Media: De la frontera al imperio 1000–1500*. Vyd. 1. Madrid: Cátedra, 1980. ISBN 84-376-0244-0.
- MAHIR, Saul; HUALDE, José Ignacio (eds.). *Sepharad as Imagined Community. Language, History and Religion from the Early Modern Period to the 21st Century*. Studies in Judaism 8. New York – Bern: Peter Lang, 2017. ISBN 9781433131370.
- MAIMONIDES. *Výběr z korespondence*. Překlad Daniel Boušek a Dita Rukliglová. Vyd. 1. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1848-9.
- MANRIQUE, Luis Esteban. Los sefardíes, testigos de mundos desaparecidos. *Políticaexterior.com*. Online. ©2024. Dostupné z: <https://www.politicaexterior.com/los-sefardies-testigos-mundos-desaparecidos/> [cit. 2023-04-11].
- MARTÍN ORTEGA, Elisa. Para una nómina de poetisas sefardíes posteriores al Holocausto. *eHumanista*. 2014, roč. 28, s. 790-812. ISSN 1540 5877.
- MENÉNDEZ PIDAL, Ramón. Flor nueva de romances viejos. *Publicconsulting.com*. Online. Dostupné z: <https://www.publicconsulting.com/wordpress/flornueva/> [cit. 2023-07-05].
- MENÉNDEZ PIDAL, Ramón. *Historia de la Lengua Española*. Vyd. 1. 2 sv. Madrid: Fundación Ramón Menéndez Pidal – Real Academia Española, 2005. ISBN 84-89934-11-8.
- MINISTERIO DE ASUNTOS EXTERIORES, UNIÓN EUROPEA Y COOPERACIÓN. Ley 12/2015, de 24 de junio, en materia de concesión de la nacionalidad española a los sefardíes originarios de España. *Exteriores.gob.es*. Online. Dostupné

- z: <https://www.exteriores.gob.es/Consulados/estambul/es/Comunicacion/Noticias/Documents/Lay%20ley%20de%20nacionalidad%20de%20los%20sefardies%20en%20BOE.pdf> [cit. 2023-07-01].
- MINISTERIO DE JUSTICIA. Datos estadísticos básicos de nacionalidad a 30/06/2023. *Mjusticia.gob.es*. Online. Dostupné z: https://www.mjusticia.gob.es/es/Ciudadano/Nacionalidad/Documents/Estad%c3%adsticas%20nacionalidad%2030_06_2023.pdf [cit. 2023-06-07].
- MIRA, Manuel. *El olivo que no ardió en Salónica*. Vyd. 1. Madrid: La esfera de los libros, 2015. ISBN 9788490603635.
- MOSCONA, Myriam; SEFAMÍ, Jacobo. *Por mi boka: Textos de la diáspora sefardí en ladino*. Vyd. 1. Mexiko: Penguin Random House, 2013. ISBN 9786073119740.
- MOUČKOVÁ, Naděžda. *Sefardské texty ve vídeňském archivu*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta, 2008.
- MRAČKOVÁ VAVROUŠOVÁ, Petra. *Las aventuras de la literatura checa en España*. Vyd. 1. Madrid: Ommpress, 2019. ISBN 9788417387501.
- NAAR, Devin. *Jewish Salonica. Between the Ottoman Empire and Modern Greece*. Vyd. 1. Stanford: Stanford University Press, 2016. ISBN 9780804798877.
- NAVARRO, Julia. *Dispara, yo ya estoy muerto*. Vyd. 1. Barcelona: Debolsillo, 2015. ISBN 9786073136716.
- NEBESKÝ, Václav Bolemír. O španělských romancích. *Časopis Národního muzea*. 1856.
- NIRENBERG, David. *Comunidades de violencia: La persecución de las minorías en la Edad Media*. Vyd. 1. Barcelona: Península, 2001. ISBN 9788483073773.
- NORD, Christiane. *Text analysis in translation: theory, methodology, and didactic application of a model for translation-oriented text analysis*. Vyd. 1. Amsterdam: Rodopi, 1991. ISBN 90-5183-311-3.
- NOSEK, Bedřich. Sefardové. In: NEŠPOR, Zdeněk R. (ed.). *Religionistická encyklopedie*. Online. Dostupné z: [https://rg-encyklopedie.soc.cas.cz/index.php/Sefardov%C3%A9_\(JKI-J\)](https://rg-encyklopedie.soc.cas.cz/index.php/Sefardov%C3%A9_(JKI-J)) [cit. 2023-03-05].
- OBEC PŘEKLADATELŮ. Fiedler Jiří. *Databaze.obecprekladatel.u.cz*. Online. ©2016-2024. Dostupné z: <http://databaze.obecprekladatel.u.cz/databaze/F/fiedlerjiri.htm> [cit. 2023-06-09].
- ORIENTÁLNÍ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY. Nový Orient. *Orient.cas.cz*. Online. Dostupný z: <https://orient.cas.cz/cs/edicni-cinnost/novy-orient/> [cit. 2023-07-21].

- PAPOUŠEK, Dalibor. Chrám. In: NEŠPOR, Zdeněk R. (ed.). *Religionistická encyklopedie*. Online. Dostupné z: [https://rg-encyklopedie.soc.cas.cz/index.php/chr%C3%A1m_\(JKI-J\)](https://rg-encyklopedie.soc.cas.cz/index.php/chr%C3%A1m_(JKI-J)) [cit. 2023-03-05].
- PASSINI, Jean. *La judería de Toledo*. Vyd. 1. Toledo: Ediciones del Sofer, 2011. ISBN 9788461552146.
- PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer, 2001. ISBN 80-85924-33-1.
- PÉREZ, Joseph. *Historia de una tragedia. La expulsión de los judíos de España*. Vyd. 1. Barcelona: Crítica, 1993. ISBN 84-7423-597-9.
- PÉREZ, Joseph. *Los judíos en España*. Vyd. 1. Madrid: Marcial Pons Historia, 2005. ISBN 9788496467033.
- PISTORIUS & OLŠANSKÁ. Osvobozená nevěsta. *Pistorius.cz*. Online. Dostupné z: <https://www.pistorius.cz/index.php?&p=book&id=219> [cit. 2023-01-29].
- POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*. 2. preprac. a rozš. vyd. Bratislava: Tatran, 1975.
- PROCHÁZKOVÁ, Markéta. Ottoman Fabric in Synagogue Textiles of the Jewish Museum in Prague. In: KYBALOVÁ, Ludmila et al. (eds.). *Textiles from Bohemian and Moravian synagogues: from the collections of the Jewish Museum in Prague*. Vyd. 1. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2003, s. 61-67. ISBN 80-85608-60-X.
- PUTÍK, Alexandr. *Dějiny Židů v českých zemích v 10.–18. století*. Vyd. 1. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2015. ISBN 978-80-87366-48-6.
- PYM, Anthony. The Return to Ethics. *The Translator*. 2001, roč. 7, s. 129-138. ISSN 1355-6509.
- QUILIS MORALES, Antonio. *Introducción a la Historia de la Lengua Española*. Vyd. 1. Madrid: UNED, 2003. ISBN 9788436249231.
- QUINTANA RODRÍGUEZ, Aldina. *Geografía lingüística del judeoespañol*. Vyd. 1. Bern: Peter Lang, 2006. ISBN 9783035102758.
- RAINE, Roberta. Minority, Language and Translation in Tibet. *mTm*. 2010, č. 2, s. 35-53. ISSN 1791-8421.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. El director de la RAE participa en la presentación de la Academia Nacional del Ladino. *Rae.es*. Online. ©2019. Dostupné z: <https://www.rae.es/noticia/el-director-de-la-rae-participa-en-la-presentacion-de-la-academia-nacional-del-ladino> [cit. 2023-09-01].

- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. Diccionario de la Real Academia Española. *Dle.rae.es*. Online. ©2024. Dostupné z: <https://dle.rae.es> [cit. 2024-01-20].
- RECUERO, Pascual. *Diccionario básico ladino-español*. Vyd. 1. Barcelona: Riopiedras Ediciones, 1977. Dostupné také z: <https://manoa.files.wordpress.com/2013/11/diccionario-judeo-espac3b1ol.pdf> [cit. 2023-05-12].
- REFAEL, Shmuel. *Un grito en el silencio. La poesía sobre el Holocausto en lengua sefardí*. Vyd. 1. Barcelona: Tirocinio, 2008. ISBN 978-84-935671-0-1.
- REISS, Katharina. *Translation Criticism – The Potentials and Limitations*. Vyd. 1. London: Routledge, 2000. ISBN 9781900650267.
- ROMERO, Elena. *La creación literaria en lengua sefardí*. Vyd. 1. Madrid: Mapfre, 1992. ISBN 84-7100-355-4.
- ROMERO, Elena. *Entre dos (o más) fuegos: Fuentes poéticas para la historia de los sefardíes de los Balcanes*. Madrid: CSIC, 2008. ISBN 9788400086435.
- ROMERO, Elena. *Los yantares de Purim: coplas y poemas sefardíes de contenido folclórico*. Vyd. 1. Barcelona: Tirocinio, 2011. ISBN 978-84-935671-7-0.
- ROMERO, Elena; ALBARRAL, Purificación. *El libro bíblico de Ester entre los sefardíes de los Balcanes: Mitos y leyendas*. Vyd. 1. Granada: Universidad de Granada, 2013. ISBN 978-84-338-5590-9.
- ROMERO, Elena (ed.). Voces hispanas nacidas en el exilio: Textos y estudios de literatura sefardí, Homenaje a Iacob M Hassán (ז"ל). *eHumanista*. 2014, č. 28, monografický svazek. ISSN 1540 5877.
- RUIZ SOUSA, Juan Carlos. La llegada de los judíos a la Península Ibérica y la leyenda del nacimiento de Sefarad. *Cvc.cervantes.es*. Online. ©1997-2024. Dostupné z: <https://cvc.cervantes.es/artes/sefarad/sefardita/llegada.htm> [cit. 2023-08-18].
- RUKLIGLOVÁ, Dita. Básník a filosof Šelomo ibn Gabirol. In: ŠEDINOVÁ, Jiřina (ed.). *Dialog myšlenkových proudů středověkého judaismu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011, s. 196-254. ISBN 978-80-200-1910-3.
- RUKLIGLOVÁ, Dita et al. *Moše ben Majmon – Maimonides. Filosof, právník a lékař*. Edice Pavel Sládek. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2367-4.
- RUNDLE, Christopher. History through a Translation Perspective. In: CHALVIN, Antoine; LANGE, Anne; MONTICELLI, Daniele (eds.). *Between Cultures and Texts. Itineraries*

- in Translation History*. Vyd. 1. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2011, s. 33-43. ISBN 978-3-631-61744-1.
- RUNDLE, Christopher. Translation as an approach to history. *Translation Studies*. 2012, roč. 5, č. 5, s. 232-248. ISSN 2065-3514.
- SADEK, Vladimír. Josef Šelomo Delmedigo z Kréty (k 400. výročí jeho narození). *Židovská ročenka*. 1991-1992, s. 55-60. ISSN 0514-3616.
- SADEK, Vladimír. Od středověku do nové doby. In: SADEK, Vladimír; ŠEDINOVÁ, Jiřina; FRANKOVÁ, Anita. *Židovské dějiny, kultura a náboženství*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 25-39. ISBN 80-04-25998-7.
- SADEK, Vladimír. ‚Pramen života‘ Šeloma ibn Gabirola. *Roš chodeš*. 1992, roč. 54, č. 1, s. 6-7. ISSN 1210-7468.
- SANTOYO, Julio-César. Blank Spaces in the History of Translation. In: BASTIN, Georges; BANDIA, Paul (eds.). *Charting the Future of Translation History*. Vyd. 1. Ottawa: University of Ottawa Press, 2006, s. 11-43. ISBN 978-0-7766-1561-5.
- Sefarad: lengua, historia y cultura en Toledo. Curso I*. Skripta k přednáškám prosloveným 21.–25. června 2021. Toledo: Universidad Castilla-La Mancha – Instituto Cervantes, 2021.
- Sefarad: lengua, historia y cultura en Toledo. Curso II*. Skripta k přednáškám prosloveným 4.–8. července 2022. Toledo: Universidad Castilla-La Mancha – Instituto Cervantes, 2022.
- SEFARDIWEB. La literatura sefardí. *Sefardiweb.com*. Online. Dostupné z: <http://sefardiweb.com/node/12> [cit. 2023-07-12].
- SCHMID, Beatrice. De Salónica a Ladinokomunita. El judeoespañol desde los umbrales del siglo XX hasta la actualidad. In: COLÓN, G.; GIMENO BETÍ, Ll. (eds.). *Ecología lingüística i desaparició de llengües*. Vyd. 1. Castelló de la Plana: Universitat Jaume I, 2007, s. 9-33. ISBN 8480216069.
- SCHWARZWALD, Ora (red.). *Las Ortografías del Ladino*. Vyd. 1. Tel Aviv: La Akademia Nacionala del Ladino, 2021. Dostupné také z: https://ef06bf25-489a-42bd-aa50-0a0371d42a7a.filesusr.com/ugd/8ec7ec_4c066024a3924618b3b21985d477eb48.pdf [cit. 2023-05-16].
- SIXTOVÁ, Olga; SLÁDEK, Pavel; HOLEČEK, Kajetán; KUTKOVÁ, Martina; SMOLÍK, Tobiáš. *Čítanka raně novověké aškenázské paleografie*. Vyd. 1. Praha: Vydavatelství Filozofické fakulty, 2020. ISBN 978-80-7308-990-0.

- SRBKOVÁ, Ivana. Daleko od Toleda. *Iliteratura.cz*. Online. ©2007. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/20553-wagenstein-angel-daleko-od-toleda> [cit. 2023-10-05].
- ŠTŘEDOVÁ, Kateřina. Archivní prameny v translatologickém výzkumu – kde je hledat a jak s nimi pracovat?. *AUC Philologica*. 2019, č. 1, s. 93-106. ISSN 0567-8269.
- SUÁREZ FERNÁNDEZ, Luis. *La expulsión de los judíos de España*. Vyd. 1. Madrid: Mapfre, 1994. ISBN 978-8471001962.
- ŠEDINOVÁ, Jiřina. Hebrejská světská poezie ve středověkém Španělsku a Itálii. *Židovská ročenka*. 1972-1973, s. 103-109. ISSN 0514-3616.
- ŠEDINOVÁ, Jiřina. Jehuda ha-Levi – básník. *Nový Orient*. 1991, roč. 46, č. 5, s. 150. ISSN 0029-5302.
- ŠEDINOVÁ, Jiřina. Básník ibn Gabirol. *Roš chodeš*. 1992, roč. 54, č. 1, s. 7. ISSN 1210-7468.
- ŠEDINOVÁ, Jiřina. Čas moudrosti a čas zpěvu. *Roš chodeš*. 1992, roč. 54, č. 5, s. 7. ISSN 1210-7468.
- ŠEDINOVÁ, Jiřina. Dedicatory Inscriptions of Synagogue Textiles. In: KYBALOVÁ, Ludmila et al. (eds.). *Textiles from Bohemian and Moravian synagogues: from the collections of the Jewish Museum in Prague*. Vyd. 1. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2003, s. 93-97. ISBN 80-85608-60-X.
- ŠEDINOVÁ, Jiřina. Literatura a jazyk Židů v českých zemích. In: ULÍČNÝ, Oldřich (ed.). *Eurolitteraria et Eurolingua 2005*. Sborník z druhého ročníku konference pořádané Katedrou českého jazyka a literatury Fakulty pedagogické Technické univerzity v Liberci. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2005, s. 28-35. ISBN 80-7372-040-X.
- ŠEDINOVÁ, Jiřina. Ze sefardské poezie. In: ŠEDINOVÁ, Jiřina (ed.). *Dialog myšlenkových proudů středověkého judaismu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011, s. 254–267. ISBN 978-80-200-1910-3.
- THE INSTITUTE FOR TRANSLATION OF HEBREW LITERATURE. Nava Semel. *Ithl.org.il*. Online. ©2012. Dostupné z: <https://www.ithl.org.il/page 13244> [cit. 2023-08-15].
- UBRIC RABANEDA, Purificación. ¿Cuándo llegaron los primeros judíos a España?. *Clío: Revista de historia*. 2011, č. 120, s. 26-33. ISSN 1579-3532.
- ULÍČNÝ, Miloslav. *Meč i růže: špan. romance o hrdinství a lásce*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1986.

- ULIČNÝ, Miloslav. České překlady poezie, zvláště Cikánských romancí, Federika Garcíi Lorky. In: *15x o překladu*. Vyd. 1. Praha: Jednota tlumočnicků a překladatelů, 1999. ISBN 80-86261-03-4.
- ULIČNÝ, Miloslav (ed. a přel.). *Romance o Cidovi = Romancero del Cid*. Vyd. 1. Praha: IŽ, 1999. ISBN 80-240-1159-X.
- ULIČNÝ, Miloslav (ed. a přel.). *Romancero antiguo = Španělské romancero*. Vyd. 1. Praha: Ivo Železný, 2001. ISBN 80-237-3619-1.
- ULIČNÝ, Miloslav. *Historia de las traducciones checas de literaturas de España e Hispanoamérica*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0888-X.
- ULIČNÝ, Miloslav (ed. a přel.). *V Barceloně, velkém městě: sto katalánských romancí*. Vyd. 1. Praha: Nová vlna, 2015. ISBN 978-80-85845-45-7.
- ULIČNÝ, Miloslav. Hispánská literatura v Českých teoriích překladu Jiřího Levého. *Svět literatury*. 2016, č. 54, s. 165-173. ISSN 2336-6729.
- VESELSKÁ, Dana. *Necht' mu Bůh dá vyrůst*. Vyd. 1. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2003. ISBN 978-80-86889-94-8.
- VESELSKÁ, Dana; SCHEIBOVÁ, Michaela. The Kapporet as a Synagogue Item: Its Origin and Development. In: KYBALOVÁ, Ludmila et al. (eds.). *Textiles from Bohemian and Moravian synagogues: from the collections of the Jewish Museum in Prague*. Vyd. 1. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2003, s. 47-59. ISBN 80-85608-60-X.
- VIDAL CLARAMONTE, María del Carmen África. A vueltas con la traducción en el siglo XXI. *MonTI*. 2009, č. 1, s. 49-58. ISSN 1889-4178.
- VIDAL SÉPHIHA, Haïm. Yiddish and Judeo-Spanish, a European Heritage. *Brewminate.com*. Online. ©2021. Dostupné z: <https://brewminate.com/yiddish-and-judeo-spanish-a-european-heritage> [cit. 2023-03-23].
- VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. Evropská charta regionálních či menšinových jazyků. *Vláda.gov.cz*. Online. ©2009-2023. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm%20/dokumenty/mezinarodni-dokumenty/evropska-charta-regionalnich-ci-mensinovykh%20-jazyku-17547/> [cit. 2023-03-21].
- VOLFOVÁ, Lenka. *Sefardští Židé v Sarajevu*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita. Filozofická fakulta, 2010.
- VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Cid v zrcadle španělských romancí: parafrase: (1899-1900)*. Praha: Bursík & Kohout, 1901.

- WEICH-SHAHAK, Susana. The Bosnian Judeo-Spanish musical repertoire in a hundred year old manuscript. *Jahrbuch für musikalische Volks-und Völkerkunde*. 1990, č. 14, s. 97-122. ISSN 0075-2703.
- YAN, Chen; HUANG, Jingjing. The Culture Turn in Translation Studies. *Open Journal of Modern Linguistics*. 2014, č. 4, s. 487-494. ISSN 2164-2818.
- YOUNGER, Markéta Pnina. Mobility of Jewish Captives between Moravia and the Ottoman Empire in the Second Half of the Seventeenth Century. *Judaica Olomouciensis*. 2015, č. 2, s. 8-32. ISSN 1805-9139.
- ZAJAC, Ondřej. Překlady bulharské krásné literatury do češtiny po roce 1989. *Svetovka.cz*. Online. Dostupné z: <https://www.svetovka.cz/2013/10/10-2013-teorie/> [cit. 2023-11-05].
- ŽIDOVSÁ OBEC V PRAZE. Dokumentace náhrobních kamenů a epitafů v roce 2022. *Kehilaprag.cz*. Online. ©2023. Dostupné z: <https://www.kehilaprag.cz/cs/novinky/dokumentace-nahrobnich-kamenu-a-epitafu-v-roce-2022> [cit. 2023-08-20].
- ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Katalog sbírek. *Collections.jewishmuseum.cz*. Online. ©2024. Dostupné z: <https://collections.jewishmuseum.cz/index.php> [cit. 2023-12-11].
- ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE. Textil. *Jewishmuseum.cz*. Online. ©2013-2024. Dostupné z: <https://www.jewishmuseum.cz/sbirky-a-vyzkum/sbirky-a-fondy/textil/> [cit. 2023-09-21].

Ostatní

- Osobní poznámky k přednášce Aitora Garcí na Universidad Castilla-La Mancha 6. července 2022.
- Osobní poznámky k přednášce Eleny Romero na Universidad Castilla-La Mancha 7. července 2022.

Publikační, akademická a pedagogická činnost

Publikace

KUTKOVÁ, Martina. Las traducciones checas del judeoespañol: traductor como historiador. *Écho des Études Romanes*. 2020, roč. 16, č. 2, s. 95-103. ISSN 1801-0865.

KUTKOVÁ, Martina. ‚Un judío pertenece al café‘ o cuando los pragueños se volvieron locos por París. In: MARTINO ALBA, Pilar; VEGA CERNUDA, Miguel Ángel; ALBALADEJO, Juan Antonio (eds.). *A 100 años de los locos años 20*. Vyd. 1. Madrid: OMMPRESS, 2022, s. 169-184. ISBN 978-84-17387-96-9.

KUTKOVÁ, Martina. Volver a la patria: el renacer del judeoespañol desde la perspectiva de la lengua y cultura checas. *Verba hispanica*. 2021, č. 29, s. 77-95. ISSN 0353-9660.

SIXTOVÁ, Olga; SLÁDEK, Pavel; HOLEČEK, Kajetán; KUTKOVÁ, Martina; SMOLÍK, Tobiáš. *Čítanka raně novověké aškenázské paleografie*. Vyd. 1. Praha: Vydavatelství Filozofické fakulty, 2020. ISBN 978-80-7308-990-0.

Recenze

KUTKOVÁ, Martina. Antonio Bueno García, ed., Arte, religión y traducción, Colección Interlingua, núm. 191, Granada, Comares, 2018, 382 págs. *Hermeneus*. 2020, č. 22, s. 503-508. ISSN 1139-7489.

KUTKOVÁ, Martina. Dobrodružství české literatury ve Španělsku. *Svět literatury*. 2021, č. 63, s. 136-138. ISSN 0862-8440.

KUTKOVÁ, Martina. Edita Gromová, Natália Rondziková, Igor Tyšš (eds.) (2021) Archívny výskum (textov) v interdisciplinárnych súvislostiach. *Acta Universitatis Carolinae. Philologica*. 2021, č. 2, s. 197-199. ISSN 0567-8269.

KUTKOVÁ, Martina. Liana Hotařová (ed.), Pasión por el hispanismo III, Liberec: Universidad Técnica de Liberec, 2018, 220 págs. ISBN 978-80-7494-451-2. *Ibero-Americana Pragensia*. 2021, č. 47, s. 111-113. ISSN 0536-2520.

Ostatní

KUTKOVÁ, Martina; BALOUNOVÁ, Zuzana. Síntesis de actividades del Departamento de español del Instituto de traductología, 2018. *Ibero-Americana Pragensia*. 2021, č. 47, s. 123-125. ISSN 0536-2520.

Přednášky a postery

KUTKOVÁ, Martina. Enseñanza de lenguas judías para principiantes: experiencias y observaciones. *Konference Noveno Seminario Internacional de Desarrollo Profesional de los Docentes de Lenguas Extranjeras & Primer Seminario de Desarrollo Profesional en Docencia de la Traducción y la Interpretación*, 09.08.–11.08.2023. Escuela de Idiomas – Universidad de Antioquia, Kolumbie.

KUTKOVÁ, Martina. La contribución de la traducción al estudio del papel de la lengua judeoespañola en las colecciones del Museo Judío de Praga. *Konference V Jornadas de Estudios Románicos*, 01.10.2021. Komenského univerzita v Bratislavě.

KUTKOVÁ, Martina. Las traducciones checas del judeoespañol. *Konference Al pie de la(s) letra(s)*, 19.09.–20.09.2019. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.

Pedagogická činnost

AMKV2001 Židovské dějiny a literatura prizmatem překladu, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, LS 2020/2021, ZS 2021/2022, ZS 2022/2023 (probíhalo v angličtině pro studenty programů Erasmus+ a 4EU).